

Maciej Szczepaniak, *Źródła do dziejów Wydziału Teologicznego w Poznaniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Poznań 2019, ss. 837*

Edycje źródeł są zawsze ważnym wkładem w dokumentowanie przeszłości. Przede wszystkim historyk, ale w szerszej perspektywie każdy, kto chce poznać wybrany fragment dziejów, zwłaszcza dziejów instytucji lub przebiegu danego procesu, który dokonał się w historii, obcując bezpośrednio ze źródłami, ma możliwość wejścia w klimat epoki, poznania myślenia i argumentacji aktorów przedstawianych wydarzeń czy wreszcie śledzenia dokonujących się procesów niejako „od kulis”. Ma możliwość zatrzymania się nie tylko na faktach, które zaistniały, lecz także dotarcia do sposobów ich wypracowywania, podejmowania decyzji, rozważania wszystkich okoliczności czy zwrócenia uwagi na te wreszcie fakty, które stały niejako w cieniu badanych wydarzeń.

Omawiana książka jest edycją źródeł do dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział ten ma swoją długą i bogatą historię, zwłaszcza w zakresie okoliczności wieloletnich starań o powstanie, które nie od razu zostały uwieńczone sukcesem. Pomińmy w tym miejscu starania bpa Jana Lubrańskiego, rolę kolegium jezuitów czy dziewiętnastowieczne zabiegi arcybiskupów poznańskich – jako wydarzenia zbyt odległe chronologicznie, a przy tym niemające bezpośrednio przełożenia na powstanie Wydziału, które nastąpiło w drugiej połowie XX w. – aczkolwiek wszystkie te zabiegi w pewien (niewątpliwie ważny i znaczący) sposób przygotowywały grunt pod powstanie Wydziału. Omawiana edycja obejmuje dokumenty wytworzone po I wojnie światowej, jako że wtedy starania o powstanie Wydziału Teologicznego miały dwa uzasadnienia. Pierwsze to odrodzenie niepodległej Rzeczypospolitej Polskiej, drugie – powstanie Uniwersytetu Poznańskiego, wolnego od wpływów zaborców, kształtującego od początku polską tożsamość i niemającego za sobą żadnych wcześniejszych, a niekoniecznie najlepszych tradycji (jak było to np. w Krakowie czy Lwowie, gdzie trzeba było przewyciężyć pozostałości systemu józefińskiego, które jeszcze dawały o sobie znać w tamtejszych wydziałach teologicznych).

Edycja dokumentów została poprzedzona obszernym wprowadzeniem, wyjaśniającym genezę i okoliczności powstania Wydziału Teologicznego w Poznaniu. We wprowadzeniu zawarto też omówienie dotychczasowej literatury przedmiotu, zasady edycji, przyjęte normy uwspółcześniania pisowni (w wypadku zdarzających się tu i ówdzie archaizmów), jak również informacje o brakach w zachowanych zbiorach dokumentów. Edytor wyjaśnił też, że informacje biograficzne oparł na podstawowych opracowaniach leksykogra-

ficznych, jak *Polski słownik biograficzny* czy *Encyklopedia katolicka*. Informacje te nie budzą zastrzeżeń, ponadto spełniają warunki, jakie stawia się tego typu wstępom czy wprowadzeniom w naukowych edycjach źródeł.

Opublikowano 169 dokumentów. Zastosowano ich chronologiczny układ. *Terminus a quo* określa rok 1918, kiedy zostały wydane instrukcje kard. Pietra Gaspariego dla wizytatora apostolskiego, Achillesa Rattiego, a wśród nich wskazania dotyczące wydziałów teologicznych; *terminus ad quem* to rok 2001 – nadanie przez Senat Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu tytułu doktora honoris causa Janowi Pawłowi II, następujące po zawarciu umowy pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski a Rządem Rzeczypospolitej Polskiej regulującej status prawny Wydziału Teologicznego. Każdy publikowany dokument jest opatrzony kolejnym numerem i poprzedzony regestem zawierającym datę wystawienia oraz informację o wystawcy i odbiorcy. Podane są następnie informacje o treści dokumentu, w tym streszczenie (zwłaszcza jeżeli treść tylko w części odnosi się do sprawy Wydziału Teologicznego), następnie informacje o miejscu przechowywania (archiwum, zespół, sygnatura) i stanie zachowania oryginału oraz dane dotyczące znanych kopii. Tu od razu wyjaśnię, że w wypadku dokumentów najnowszych, istniejących w wielu odpisach, najczęściej sporządzonych mechanicznie (maszyna do pisania, hektograf), jeżeli znany jest oryginał, to wyszczególnienie wszystkich zachowanych kopii jest zbyteczne i nie wniosłoby niczego do poznania, nawet w zakresie skolacjonowania dokumentów. Dokumenty są publikowane w języku oryginalnym, ale w wypadku sporządzonych w języku obcym dołączono ich polskie tłumaczenie. W przypisach podano przede wszystkim informacje biograficzne o osobach występujących w treści, inne informacje ograniczono do absolutnie niezbędnych. Całość zamyka bibliografia, która w obecnej postaci zawiera wyłącznie wyszczególnienie archiwów i wykorzystanych z nich zespołów akt, skąd pozyskano publikowane dokumenty.

Forma publikowania dokumentów odpowiada przyjętym zasadom edycji źródeł i spełnia normy naukowe. Informacje zawarte w przypisach odpowiadają aktualnemu stanowi wiedzy.

Dokumenty zostały pozyskane ze zbiorów archiwalnych i w zdecydowanej większości nie były dotychczas publikowane. Dobór archiwów nie budzi zastrzeżeń czy wątpliwości. Być może warto byłoby rozszerzyć kwerendę o Archiwum Diecezjalne w Siedlcach, gdzie znajdują się akta sekretarza Konferencji Episkopatu Polski z okresu międzywojennego (był nim ówczesny ordynariusz podlaski, bp Henryk Przeździecki) i Archiwum Diecezjalnego w Lublinie, gdzie bp Marian Leon Fulman złożył otrzymywane protokoły z posiedzeń Konferencji Episkopatu Polski i przechowały się one w całości. Kwerenda ta prawdopodobnie nie przyniosłaby istotnych odkryć, co najwyżej ujawniłaby, czy i w jakim stopniu sprawa Wydziału Teologicznego w Poznaniu była przedmiotem obrad Konferencji Episkopatu Polski, nie-

mniej informacja negatywna (że we wspomnianych zbiorach nie ma interesujących nas materiałów, względnie że znajdują się nieistotne) też miałyby swoje znaczenie.

Książka ma szanse stać się punktem wyjścia do opracowania naukowej monografii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, jaka dotychczas nie powstała, a powstać powinna, nie tylko z okazji stulecia powstania Uniwersytetu, lecz przede wszystkim dlatego, że będzie stanowić wkład w poznanie dziejów nauki teologicznej w Polsce.

Publikowane dokumenty nie były dotychczas ogłoszone drukiem, a literatura o Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu jest niezwykle uboga i zaledwie przyczynkarska. Już choćby te racje przemawiały za opublikowaniem omawianej książki.

prof. dr hab. Roland Prejs OFMCap
(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)